

Behandling mot muntorrhet – lovande försök med akupunktur

"Ett år efter operationen hade jag fortfarande lite svårt att äta och när jag pratade kändes det som sandpapper i munnen. Så jag tyckte det var värt ett försök när jag erbjöds att delta i ett projekt där en tandläkare skulle pröva akupunktur mot muntorrhet."

□ Svante Edman laryngektomerades på sin 51-årsdag i mars 1991 på öronkliniken, Huddinge sjukhus. Då hade han rökt sedan han var 16 år. Diagnosen var stämbandscancer. Tumören var så stor att hela struphuvudet med stämbanden måste tas bort. Före operationen genomgick Svante fulldos strålbehandling. Efter strålningen fick han stora problem med muntorrhet.

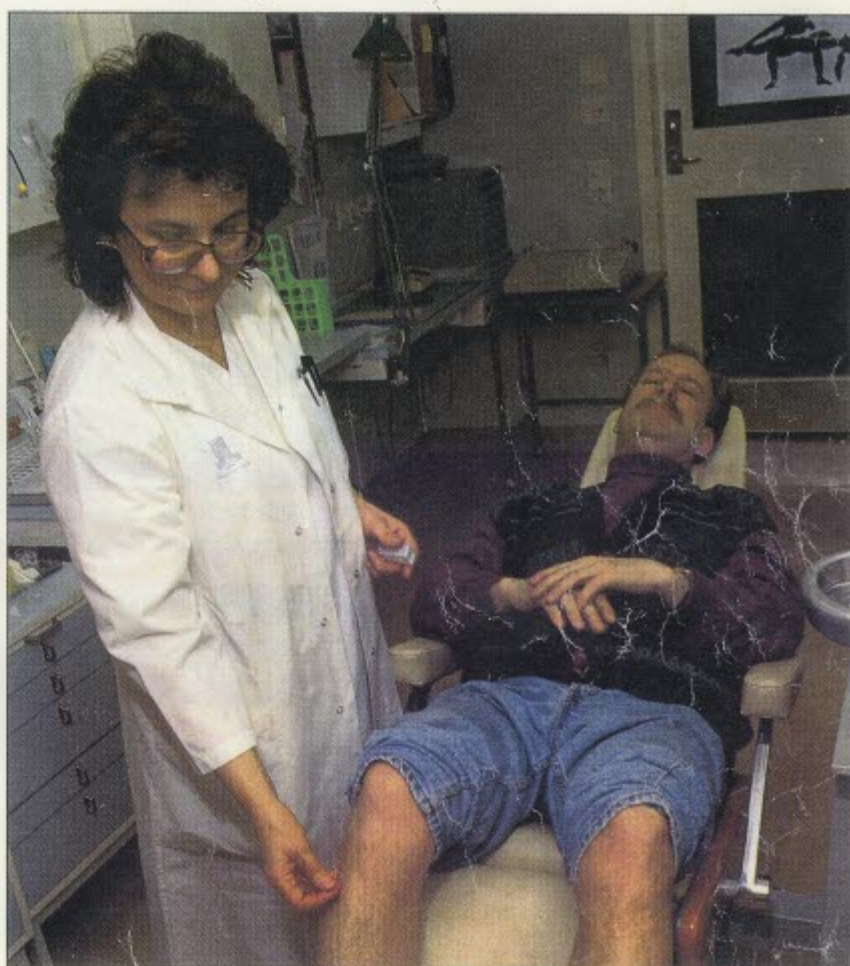
Pratglad matälskare

– Jag är både pratglad och matälskare så det blev riktigt besvärligt. Det tog lång tid att få i sig maten. När jag pratade måste jag hela tiden ha ett glas vatten inom räckhåll för att då och då kunna fukta munnen. Annars klistrade tungan fast.

Rent röstmässigt lärde sig Svante ovanligt snabbt att tala med hjälp av den röstventil som några veckor efter operationen sattes in mellan luft- och matstrupe.

Dryga året efter operationen påbörjade Svante akupunkturbehandlingen. Två gånger i veckan satt han 20 minuter i tandläkarstolen med akupunktur-nålar instuckna på olika ställen.

– Det värsta var att inte få prata. Jag hade nålar lite varstans runt

Patient under akupunkturbehandling av tandläkare Maria Blom, Huddinge sjukhus.

munnen. Men det gjorde inte ont även om det var obehagligt när vi kom till fötterna.

Totalt fick Svante 24 behandlingar.

Något hände

– Jag kan bara konstatera att det så sakteliga började hända något. Det var inte så kruttorrt i munnen längre. Mitt behov av vattenglaslet minskade.

Idag är Svante tillbaka i jobbet som byggnadsingenjör – just vid Huddinge sjukhus – på halvtid. Han

är också aktiv i Svenska Laryngförbundet som organiserar både laryngektomerade och munhålecanceropererade patienter. Inom förbundet träffar han människor som lider så svårt av muntorrhet att de inte klarar att äta tillsammans med andra människor. De isolerar sig och blir socialt handikappade. Svante anser att sjukvården borde erbjuda alla som blivit muntorra efter strålbehandling akupunktur.

– Förut trodde jag inte ett skvatt

på akupunktur men mina egna erfarenheter har övertygat mig om att det är en behandlingsmetod som ger resultat.

Han ser lite fundersam ut, tvekar innan han fortsätter.

– Jag har lidit av migrän i hela mitt vuxna liv. Men sedan 1991 har jag inte haft ett enda anfall...

Den utsagan förvånar inte tandläkare Maria Blom vid odontologiska institutionen, Huddinge sjukhus, som behandlat Svante Edman.

Många positiva effekter

– Akupunktur har många gånger även andra positiva effekter på de muntorra patienter jag behandlar. Jag anpassar också behandlingen efter patientens totaltillstånd. Många rapporterar att de sover bättre, har mindre värk och mår överhuvudtaget bättre.

Den studie Svante Edman deltagit i omfattar 40 patienter totalt. Alla har fått strålning riktad mot huvudhalsregionen. Patienterna har remiterats till Maria Blom från onkolog-, öron- och neurologkliniker.

– Tjugo patienter har fått riktig akupunkturbehandling. Tjugo har fått vad vi kallar placebo-akupunktur där nålarna sätts mycket ytligt.

Maria Blom är egentligen missnöjd med uttrycket placebo-akupunktur. Så fort man sätter nålar i en patient är det en form av akupunktur även om den är mycket "lätt", framhåller hon.

Dubbelblind undersökning

Försökspersonerna känner under studiens gång inte till vilken grupp de tillhör. Det gör inte heller de laboratorieassistenter som före, under och efter behandlingen mäter både

ostimulerad och stimulerad saliv hos deltagarna.

– Totalt ger jag 24 behandlingar. En första behandlingsperiod omfattar 12 gånger under sex veckor. Sedan kontrollmäter vi, gör en två veckors paus, kontrollmäter igen, kör de resterande 12 behandlingarna och mäter igen när hela behandlingen genomförts. Därefter följer jag upp efter tre, sex och tolv månader.

I andra undersökningar har Maria följt patienterna under flera år. Som längst har hon mätt under sex års tid på en kvinna.

– Det jag sett under de här åren är att salivkörtlar behöver lång tid för att komma igång och stabilisera metabolismen. Man kan ibland behöva sätta in stödbehandling efter något eller några år. Hos patienter, som på grund av sjunkande eller inte tillräckligt förbättrade värden fått ytter-

ligare behandling efter två, tre år kan man då uppnå stabilt förbättrade värden.

Klar trend

Kan hon i dagsläget se någon trend i materialet?

– Ja, framför allt vad det gäller ostimulerad saliv. Där har 60 procent av experimentgruppen, dvs de som får den riktiga behandlingen, en signifikant förbättring redan efter 12 behandlingar. För att salivproduktionen ska räknas som förbättrad måste den ha ökat med minst 20 procent jämfört med utgångsläget. Hos kontrollgruppen hade 40 procent en förbättring efter samma tid. Efter full behandling, dvs 24 gånger, hade båda grupperna ytterligare någon förbättring.

En annan positiv effekt Maria tycker sig se, är att salivens konsistens hos de behandlade patienterna också förbättras.

– Saliven blir mer lättflytande och smörjer därmed bättre. Den sega, tjocka saliven efter strålbehandling är oftast ett mycket stort problem för patienterna.

För låg vilosaliv

Hur såg mätningarna ut för Svante Edmans del? Motsvaras den upplevda förbättringen av uppmätt ökad salivproduktion?

– Ja. När vi började var det framför allt vilosaliven som var för låg. Hans värden fluktuerade lite under behandlingens gång men ett år efteråt stabiliserades de och var normala, 0,42 ml/min för ostimulerad och 1,26 ml för stimulerad saliv.

Att akupunktur också påverkar det psykiska välbefinnandet är väl känt, säger Maria.

– Placeboeffekter finns i varje form av behandling. Hjälper det patienten är det positivt.

Vilka är då akupunktorens nackdelar?

– En del patienter blir trötta av

behandlingen. En annan nackdel är att man får blåmärken av nålarna men de försvinner snart.

Ökande intresse för akupunktur

Sin tandläkarutbildning har Maria fått i Sverige. Det är också här hon skaffat sig en sex-årig akupunkturutbildning. Men hon är född och upp vuxen i Polen och har en polsk magisterexamen i biologi.

– Där måste man till och med vara specialistkompetent inom ett visst område innan man tillåts att utbilda sig och använda akupunktur inom detta område.

Intresset ökar dock klart för akupunkturbehandling bland både läkare och tandläkare i Sverige.

– Förutsatt att salivkörtlarna inte är helt utslagna kan akupunktur behandling av patienter med muntorrhet pga strålbehandling och Sjögrens syndrom.

*Monica Sterner Juto
Leg logoped, medicinsk
frilansjournalist*